

RECENZE

O. Mikšík

PSYCHICKÁ INTEGRITA OSOBNOSTI

Univerzita Karlova, Praha 1985, s. 289

Práce je výsledkem mnohaleté teoretické a experimentální činnosti autora v oblasti psychologie osobnosti. Vyznačuje se především třemi hlavními rysy: vysokou odbornou úrovní, dále spojením této odbornosti s důsledným uplatňováním principů dialektického materialismu a konečně cílevědomou realizací jednoty teorie a praxe.

Při vymezování cílů práce autor vychází z naléhavých potřeb společenské praxe, z toho, že nemůže jít jenom o budování teorie, koncepce, ale i postihování modelových struktur nejen jako nutné podmínky jejich verifikace, ale i využitelnosti poznání v praxi. S ohledem na současný stav pojetí a studia osobnosti v psychologii autor propracovává koncepci osobnosti na takové úrovni, aby skýtala adekvátní východisko pro ucelenou teorii a metodologii osobnosti. Pojetí psychické integrity osobnosti na integračních přístupech ke kauzálnímu a dialektickému determinismu tvoří klíčový rámec celé práce a představuje koncepční a metodologická východiska pronikání do specifiky vymezené osobnostní struktury.

Práce neusiluje o komplexní postižení všech klíčových substruktur osobnosti. Orientuje se jen na modelové proniknutí do té, která determinuje strategii, způsoby a formy vyrovnávání se subjektu s životními podmínkami a situacemi, respektive představuje jeho pohotovost k určitým způsobům, formám a typům interakcí. Cílem práce je koncipování takového pojetí osobnosti, které v souladu se soudobými trendy rozvoje psychologie osobnosti poskytuje pracovní řešení otevřených problémů současné psychologie osobnosti na principech dialektického materialismu a na tomto základě umožňuje vypracovat a verifikovat teorii, metodologii a metodiku studia struktury psychické variabilnosti osobnosti, respektive proces utváření a prosazování se osobnostních determinant způsobů a forem interakčního chování subjektu.

Práce je rozčleněna do tří hlavních částí. První z nich je věnována současnému stavu psychologie osobnosti s výrazným akcentem na otevřené otázky a problémy. Nejprve se autor zabývá možnostmi, mezemi a strategickými přístupy k osobnosti v nemarxisticky orientované

psychologii. Analyzuje zde vztahy struktury a dynamiky osobnosti, úlohu situačních a dispozičních proměnných, diferenciální přístup k osobnosti, problémy adekvátního testování osobnosti, pojetí psychologického směru a základní nemarxistické psychologické směry. Ve druhém oddíle této části se autor zabývá aktuálními otázkami rozvoje marxisticky orientované psychologie osobnosti. Orientuje se na úlohu dialektické metody v psychologii, na Rubinštejnovy podněty k řešení otázek dialektického determinismu v psychologii osobnosti, na pojetí kategorie činnosti a kategorie osobnosti a na vymezování soustavy základních principů psychologie. Podněty pro studium osobnosti jako integrovaného systému psychické regulace činnosti hledá autor v koncipování systémového přístupu, v psychofyziologii individuálních rozdílů, ve vývojové psychologii, v teorii ustanovky a v kritickém rozboru psychologie osobnosti filozofickou analýzou podstaty společenského bytí člověka.

Druhá část práce je dokladem konstruktivní snahy o vytvoření plauzibilních teoretických a metodologických předpokladů seriózního vědeckého zvládnutí problematiky osobnosti. Tato část je věnována koncipování teoretických a metodologických východisek reálného zkoumání psychické integrity osobnosti. Z teoretického hlediska je analyzován jednak přístup k osobnosti jako k vývojově nejvyššímu, dialekticky determinovanému systému psychické regulace životních aktivit lidského subjektu a jednak model osobnosti. Pozornost je zaměřena jednak na osobnost jako vnitřně integrovanou strukturu psychické regulace aktivit, na interakční hledisko a na systémogenezi v koncepci osobnosti a jednak na pojetí základních struktur osobnosti, na motivační strukturu, na schopnost a na problematiku psychické variabilnosti a temperamentu. Z metodologického hlediska jsou rozebírány předpoklady a kontexty poznávání osobnosti a výzkumné projekty a nástroje pronikání do podstaty osobnosti. Přínosem je zejména odlišení tradičních a nových koncepcí výzkumných postupů.

Ve třetí, nejrozsáhlejší části jsou shrnuty vlastní bohaté poznatky z experimentální práce v dané oblasti. Tato část nazvaná „Studium struktury psychické variabilnosti osobnosti“ se zabývá jednak koncipováním komponent, struktury a geneze psychické variabilnosti osobnosti, jednak zjišťováním psychické variabilnosti osobnosti. Východiskem je podrobná

analýza položiek a škál vlastných výzkumných nástrojů — dotazníku IHAVEZ a SPIDO a posuzovací škály SUPOS 8. Zvláštní pozornost je věnována vztahům a souvislostem s některými dalšími činiteli, např. s dosaženým vzděláním, vývojovými změnami aj.

Práce je psána přehledně a srozumitelně. Výběr použití literatury je reprezentativní a tabulky i grafy vhodně doplňují text. Celkově lze konstatovat, že autor podstatně přispěl k dalšímu rozpracování marxistické psychologie a že práce poskytne cenné nové poznatky a podněty psychologům všech disciplín. *M. Kodým*

Ján Hvozdič

ZÁKLADY ŠKOLSKEJ PSYCHOLÓGIE

SPN, Bratislava, 1986 354 str.

Vždy, keď ide o relatívne nový učebný predmet i odbor, nedostatok vhodnej učebnicovej literatúry sa prejavuje vari dvojnásobne. To platilo až do vydania recenzovanej vysokoškolskej učebnice aj o predmete školskej psychológie. Je potrebné s potešením konštatovať, že na priekopnícku úlohu napísania prvej učebnice sa podujal jeden z najkompetetnejších autorov — prof. dr. Ján Hvozdič, DrSc., popredný pedagogický a školský psychológ, dlhoročný vedúci Katedry odbornej psychológie Filozofickej fakulty UPJŠ a riaditeľ Krajskej psychologicko-výchovnej kliniky v Košiciach.

V spojitosti s recenzovaním literatúry učebnicového charakteru sa popri hodnotení takých základných požiadaviek, ako je ideové zameranie a orientácia, adekvátnosť i reprezentatívnosť čo do poznatkovej základne, obvykle hodnotia najmä metodicko-dialektické požiadavky, ktoré sa v súčasnosti kladú na tento druh literárnej tvorby. Pri posudzovaní Hvozdičkovej knihy by však tento obvyklý prístup znamenal zjednodušenie, pretože hodnotenie tohto diela iba z aspektu metodicko-didaktických požiadaviek by bolo priúzkou. Totiž autor skôr ako pristúpil k učebnicovému spracovaniu danej problematiky (a aj v priebehu jej spracovania), si musel vyriešiť celý rad zásadných nespracovaných a otvorených otázok, súvisiacich s podstatou, s cieľom, úlohami i obsahovým chápaním školskej psychológie v špecifických podmienkach výchovno-vzdelávacej sústavy v ČSSR. V dôsledku toho J. Hvozdič stál pred neľahkou úlohou — na jednej strane vyriešiť

a zdôvodniť základné teoreticko-koncepčné a procesuálne otázky uplatňovania školskej psychológie (čo sa spravidla deje na úrovni vedeckých štúdií) a súčasne toto všetko sprístupniť a sprostredkovať formou vysokoškolskej učebnice. Hoci jedna požiadavka má tendenciu interferovať druhej, autor sa úlohy zmocnil príkladným spôsobom. A tak povaha recenzovaného diela je súčasne i nepriamou odpoveďou na neraz diskutovanú otázku, či a kedy môže byť vysokoškolská učebnica hodnotená aj ako vedecké dielo.

Z obsahového hľadiska je kniha písaná tak, aby prispela k ujasneniu hlavných koncepcných otázok školskej psychológie, napomáhala k uplatneniu poznatkov psychologických vied v súčasnej socialistickej škole, vyčlenila základné problémy, ktoré treba a možno s ďalším rozvojom školy netradične riešiť, a to nielen teraz a v blízkej budúcnosti, ale i perspektívne.

Prvá — teoretická časť učebnice, rieši základné koncepcné otázky. V rámci nich autor vymedzuje pojem, predmet, úlohy a metódy školskej psychológie. Zaoberá sa otázkou vzniku a doterajšieho vývoja školskej psychológie i otázkou jej významu v profesionalizácii psychologického vzdelávania. Uvedená problematika je spracovaná systematicky, so znalosťou vecí a dobrým prehľadom po existujúcej domácej i zahraničnej literatúre.

Pravda, pozornosť čitateľa najviac priťahuje problematika interdisciplinárnych vzťahov, pretože predmet školskej psychológie sa stáva najzreteľnejším až potom, keď ho v systéme psychologických vied začneme konfrontovať s najbližšími a príbuznými vednými disciplínami. Riešenie tejto problematiky sa obvykle stáva háklivým, keď sa vydiferecovávajú medzipredmetové vzťahy najmä z aspektu takových ukazovateľov, ako je oblasť skúmaných javov, ich hĺbka, aplikovateľnosť a pod. Totiž odpovede na tieto otázky sa netýkajú iba analyzovaného predmetu (v našom prípade školskej psychológie), ale aj predmetu tých vedných disciplín, vo vzťahu ku ktorým sa vymedzovanie uskutočňuje. Zdá sa, že tento háklivý problém nemožno úplne vyriešiť len na metodologickej báze klasifikačnej analýzy podľa ktorej určitý znak sa disjunktívne priraduje buď do jednej alebo druhej triedy), ale pri riešení tohto problému je potrebné uplatniť vyššiu — vzťahovú analýzu. Jej osobitosťou je, že aj keď ukazuje, ktorý znak je charakteristický alebo dominantný pre určitú triedu ja-